

Karel Čapek: Kterak se čtou knihy

Jak známo, člověk čtoucí knížku se přenáší svou myslí do jiných krajů a prožívá jiné osudy, třeba osudy Majitele hutí nebo Muže, který se směje; následkem toho se hledí zbavit své tělesnosti, která ho váže na jeho fyzické místo a k jeho osobnímu osudu. To znamená, že člověk čtoucí knížku si sedne nebo lehne co nejpohodlněji, aby mu jeho tělesnost nepřekážela a nevnucovala se mu. Proto se stává, že pozorný čtenář dává nohy na stůl nebo si opírá hubu o dlaň nebo si dopřává jiného nestřeženého pohovu; zkrátka uloží své hříšné a nepohodlné tělo tak, aby mu dalo pokoj a nehlásilo se o svá práva. Proto většina lidí čte na příklad v posteli. Není to proto, že čtení je náklonnost povalečů, nýbrž proto, že povalování je náklonnost čtenářů. Čtenář v tramvaji se pověsí těžce na držadlo jako zralá a sladká hruška. Čtenář ve vlaku má tendenci položit nohy na protější sedadlo nebo na klín svých spolucestujících. U některých lidí pohovka, otoman, sofa nebo chaiselongue vyvolává představy milostné; ve mně tyto blahobytné předměty vyvolávají představy čtenářské. Ještě jsem neviděl nikoho, že by četl, drže při tom v ruce činku nebo skákaje po jedné noze. Jen za zcela nevhodných situací čte člověk stoje. Člověk, který čte, spotřebuje maximum rovnováhy a stability; jeho těžiště musí být velmi solidně opřeno.

Jsou ovšem různé náhledy o tělesném pohodlí. Jako kluk jsem se zálibou četl leže na břiše pod postelí, pokud šlo o těžkou a zakázanou četbu; kdežto knihy dobrodružné a cestopisné jsem nejplněji prožíval sedě na houpající se větvi krásného jasanu, v koruně podobné džungli. Chaloupku strýčka Toma jsem četl v trámové půdy a Tři mušketýry sedě obkročmo na kule v plotě. Svůj nejsilnější čtenářský dojem jsem zažil, skrčen na nejvyšší příčce žebříku; ale nemohu si už vzpomenout, která to byla kniha. Dnes bych se stěží odhodlal k podobným čtenářským prostocvikům; má četba se také stala poněkud složitější a nevím dobře, v jaké přiměřené tělesné poloze bych měl číst dejme tomu Lamartinovy Dějiny Girondinů.

Člověk, který čte, vyhledává samotu; předně asi proto, že je v tu chvíli zcela bezbranný vůči kterémukoliv bližnímu, a za druhé proto, že čtení je činnost svrchovaně nespolečenská. Je-li někdo vedle vás ponořen v knížku, nedlí vedle vás, nýbrž kdesi jinde, nemá co dělat s vámi, nýbrž s jinými lidmi. Vždycky je čtoucí člověk jaksi protivný tomu, kdo zrovna nečte; ten čtoucí se šklebí nebo vraští čelo, a vy nevíte proč; je vám tak děsně cizí, že počínáte uvažovat, co byste mu za tu urážlivou nedružnost provedli. Pročež, kdo chce číst, odeber se do přísné samoty; je to bezpečnější. Proto lidé silných rodinných pudů předčítají knížky nahlas; jsou si nejasně vědomi, že kdyby je čtli tiše a jen pro sebe, vypadli by z kruhu rodiny.

Při vší úctě k literatuře budiž přiznáno: knížka, kterou jsme právě dočetli, v nás budí slabounce štítlivý dojem jako talíř, ze kterého jsme právě dojedli. Odklidíme ji, abychom ji neměli na očích. Jen velmi nepořádní lidé, jako jsem na příklad já, nechávají válet přečtené knihy tam, kde je sklapli. Ničím však nepohrdáme více nežli přečtenými novinami. Kdybychom chtěli někoho svrchovaně pohanět, mohli bychom mu říci, že nám na něm záleží jako na přečtených novinách.

Správný čtenář rozřezává knihu pomalu, neboť při tom mlsá; přečte si tuhle dvě slova a tamhle celou větu, polykaje naprázdno jako jedlík, který předem oceňuje, co dostane k jídlu. Když pak rozřezal knihu, počne konati obřad usedání; uvelebuj se, vrtí sebou, zkouší dát hlavu sem a nohy tamhle, až konečně shledá... ano, teď, teď je to dobře... To je úžasné, jak jsou někteří lidé zkrouceni, když čtou knížky.

Lidové noviny 13.12.1925